

KAMPINA & BAEST

Om het Natuurnetwerk Brabant te realiseren, verwerft ARK Natuurontwikkeling gronden in Het Groene Woud. Dat doen we in het kader van het project Brabants Goud in Het Groene Woud. Per 1 september 2022 beschikten we hier over ruim 335 hectare grond. Een deel daarvan ligt in en rond Spoordonk. De ARK-methode: we verwerven gronden, zorgen voor de natuurinrichting en het tijdelijk beheer ervan. Na enkele jaren dragen we de ontstane natuur over aan andere beheerders. Ons meest recente Brabants Goud-perceel dat we toevoegden, ligt aan de Dommel in Boxtel.

BIJZONDER: LANGE EREPRIJS

Lange ereprijs, belangrijk voor insecten zoals masker- en groefbijen, is een plant die in het Beerzegebied goed zou kunnen gedijen. Maar hij komt hier niet meer voor. In Het Groene Woud vinden we hem eigenlijk alleen nog maar in de buurt van de Dommel. Reden van zijn standvastigheid hier is onbekend. Wel weten we dat de plant volledig afhankelijk is van natuurplekken. Mogelijk dat lange ereprijs in de toekomst weer volop groeit in het gebied van de Beerze, als de natuurontwikkeling hier op gang komt. De plant is trechtervormig; de zes tot acht millimeter grote bloemen staan in dichte aarvormige trossen bij elkaar, met onderaan vaak één of twee korte zijtakken. Lange ereprijs bloeit in juli en augustus en heeft dan een prachtige blauwe – en heel soms witte – kleur.

Lange ereprijs • BERT VERVOORT

De gebiedswandeling over de percelen (de voormalige vloedgronden) van ARK in Spoordonk • FOTOCOLLECTIE ARK

ZONOVERGOTEN GEBIEDSWANDELING SPOORDONK

Op 15 juni 2022 verzorgde ARK een korte, zonovergoten gebiedswandeling op de percelen van de voormalige vloed aan het Beerseveld in Spoordonk. ARK is sinds enige tijd eigenaar van deze percelen. Zo'n dertig belangstellenden, waaronder veel inwoners, deden mee.

Tijdens de wandeling hoorden ze wat ARK met de gronden wil gaan doen. Ook kregen ze te horen in welke fase de plannen zitten en dat er nog tal van onderzoeken moeten plaatsvinden naar bodem, water en waterveiligheid. Verder was er tijdens de wandeling tijd om vragen van deelnemers te beantwoorden en in te gaan op hun opmerkingen. Deze inbreng legt ARK straks naast de technische bevindingen van de onderzoekers. Pas daarna zullen de plannen concreter kunnen worden. Het doel is wel al duidelijk: ARK wil op deze gronden de natuurrijke molenvloed laten terugkeren, samen met Molenstichting Noord-Brabant (voor de link met de Spoordonkse cultuurhistorie) en Waterschap De Dommel (voor een optimale waterveiligheid).

VRAAG EN ANTWOORD

WATERMOLENLANDSCHAP SPOORDONK

In deze en komende edities van de nieuwsbrief beantwoorden we steeds enkele vragen over de terugkeer van de molenvloed in het historische watermolenland- schap van Spoordonk.

De ARK-percelen aan het Beerzeveld maken een verbinding mogelijk tussen de Kampina en Landgoed Baest • FOTOCOLLECTIE ARK

VRAAG: WAT MAAKT DE ARK-PERCELEN IN SPOORDONK BIJZONDER?

ANTWOORD:

Het gebied waar de percelen in liggen, is door de provincie Noord-Brabant aangemerkt als Natte Natuurparel. Dit zijn de waterafhankelijke delen van het zogenoemde Natuurnetwerk Brabant, een uitgebreid netwerk van natuurgebieden. Daarvan heeft de overheid gezegd: die gaan we aan elkaar koppelen. Want aaneengesloten natuur die niet snel verdroogt, maakt diezelfde natuur weerbaarder. En dat is hard nodig nu de temperaturen stijgen en we vaker te maken hebben met lange periodes van droogte.

VRAAG: WAAROM ZIJN DE PERCELEN IN SPOORDONK BELANGRIJK?

ANTWOORD:

De gronden aan het Beerzeveld, maar bijvoorbeeld ook die aan de Kattenberg, vormen de nog ontbrekende puzzelstukjes in het Natuurnetwerk Brabant. Als we deze puzzelstukjes inrichten als natuur ontstaat er een doorlopende verbinding tussen natuurgebied de Kampina en de natuur op Landgoed Baest. Zo'n groene verbinding is belangrijk voor bijvoorbeeld planten en dieren: zij krijgen zo de gelegenheid hun leefgebied uit te breiden. Andere puzzelstukjes die we onlangs met dit doel kochten, zijn percelen in Boxtel (Kempseweg) en Oisterwijk (Logtsebaan). Meer informatie vindt u op de ARK-website ([Brabants Goud in Het Groene Woud](http://BrabantsGoudinHetGroeneWoud.nl))

VRAAG: WAT HEEFT DE WATERMOLEN VAN SPOORDONK MET NATUURONTWIKKELING TE MAKEN?

ANTWOORD:

De percelen van ARK waren vroeger onderdeel van de molenvloed: gronden die bij de watermolen hoorden. Hier vloeide opgestuwd Beerze-water naartoe waar de bodem het vasthield. Zo had de molen in tijden van droogte altijd water om te malen. Deze gronden (vele tientallen hectares groot) hebben veel invloed gehad op hoe het landschap eruit kwam te zien en wat er allemaal groeide en bloeide. In de loop van de tijd is de vloed buiten gebruik gesteld. De gronden werden deels ingericht voor agrarisch gebruik, op andere delen van de vloed kwamen huizen te staan (zoals die aan het Beerzeveld). Nu we weer heel veel jaren verder zijn, wordt op enkele percelen niet meer geoerd. Dit gaf ARK de gelegenheid om te kijken of we op dit deel van de gronden die molenvloed weer 'tot leven' kunnen wekken. Want 'water vasthouden' (wat die vloed dus heel goed kan) is nog belangrijker geworden nu we vaker kampen met hitte en droogte. Door deze eigenschap te koppelen aan natuurinrichting helpen we meteen mee het Natuurnetwerk Brabant te realiseren. Hoe we dit alles het beste kunnen doen en wat ervoor nodig is, onderzoeken we nu.

INSECTENTREKKER:

POELRUIT

Een echte plantensoort die van oorsprong in het Beerzegebied voorkomt, is poelruit (*Thalictrum flavum*). Dit is een zogenaamd overblijvend kruid. Dat betekent dat de plant in de herfst boven de grond afsterft maar in de grond blijft leven – om in het voorjaar opnieuw tot bloei te komen. Poelruit komt uit de ranonkelfamilie en wordt tot soms wel een meter hoog. Poelruit bloeit in juni en juli en kan dankzij zijn sterke geur rekenen op veel belangstelling van insecten zoals vlinders, hommels, zweefvliegen en bijen. Poelruit is bovendien dé gastheer van twee nachtvlinders: de poelruitspanner (*Gagitodes sagittata*) en de akelei-uil (*Lamprotes c-aureum*). Poelruit gedijt uitstekend in vochtige grond. De plant komt in Het Groene Woud dan ook niet alleen voor in het Beerzegebied maar ook in het Dommeldal en op de nattere plekken van De Geelders.

Insecten zijn blij met poelruit • BERT VERVOORT

*Illustratie AC Brock van Kasteel – of:
Huis – Ten Bergh*

WAT WEET U OVER...

... DE NAAM 'TEN BERGH'?

Ten Bergh is de naam van het kasteel (of huis) op een eiland in de Beerze. Op kaarten uit de 17e en 18e eeuw staat 'Ten Bergh' niet genoemd maar spraken de kaartmakers over "t kasteel van Oirschot". Reden: de naam 'Ten Bergh' leidde tot verwarring. Want er lag geen berg, en ook geen Motte (kunstmatige burchtheuvel). De naam is waarschijnlijk te verklaren door een hoge zandheuvel nabij het kasteel, aan de ándere oever van de Beerze. Deze staat nu nog bekend als 'Kattenberg'. De Kattenberg heeft een strategische ligging; het is goed mogelijk dat de eerste bewoners van deze streek zich hier hebben gevestigd.

Zicht op het water vanaf de watermolen

... DE BEERZE?

De naam 'Beerze' werd al in 1545 door keizer Karel V gebruikt. In Spoordonk spraken mensen tot de 19e eeuw echter alleen over de 'Aa' (als synoniem voor stroom of beek). De naam 'Beerze' is afgeleid van het woord 'barne' of 'branden' (van turf). Op hele oude bodemkaarten van het gebied zie je heel goed dat hier ooit twee parallel stromende lopen hebben bestaan: de 'Grote Aa' en 'Kleine Aa' (later ook 'Grote Stroom' of 'Sluisloop' en

'Kleine Stroom' genoemd). De lopen splitsten zich net bovenstrooms, bij de Heilige Eik. Ze kwamen na vijf kilometer weer samen bij de huidige Logtsebaan. Eind jaren veertig van de vorige eeuw is de Kleine Aa tijdens de 'Ruilverkaveling Spoordonk' helemaal verdwenen. Alleen een klein stukje, de Kattenbergse Loop, is er nog van over. De Grote Aa – ofwel: de Beerze – is er nog. De afwatering vindt plaats via de Heilooop en de Mousenloop (of Modderloop/Moerasloop) ten oosten van de Beerze waar ook de molen staat.

Cis van Laarhoven • PRIVÉCOLLECTIE
FAMILIE VAN LAARHOVEN

VRIJWILLIGER VAN HET EERSTE UUR

CIS VAN LAARHOVEN (1930-2005)

Haar hele leven was ze buiten te vinden, in de Oirschotse natuur: Antoinetta Francisca (Cis) van Laarhoven (1930-2005). Hoewel er van georganiseerde vrijwilligersgroepen in haar leven nog weinig sprake was, kan ze wel worden beschouwd als vrijwilliger van het eerste uur. Want menig natuurliefhebber in de regio heeft ze door de natuur gegidst. En ook kinderen nam ze graag mee op sleeptouw, als Jeugd natuurwacht avant-la-lettre.

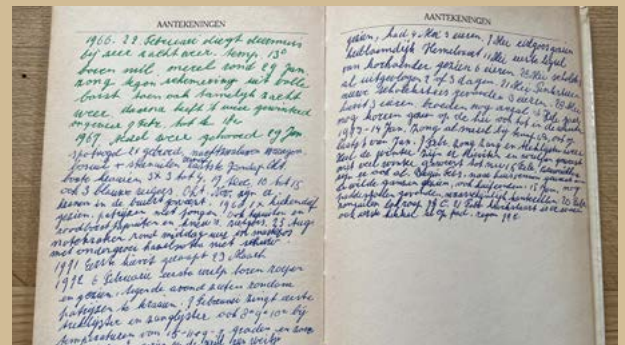
Cis woonde haar leven lang aan de Spoorдонkseweg in Oirschot. Als jong meisje werd ze vooral geacht mee te helpen in het huishouden en het bijhouden van de moestuin. Maar als het even kon, was ze buiten. 's Zomers en 's winters, in weer en wind. Daar, aan de rand van het Oirschotse buitengebied, ontwikkelde ze een fascinatie voor alles wat leeft: vogels, vleermuizen, hagedissen, planten en bomen...

ERVARING VAN HET VELD

Als kind leerde ze veel van haar ouders die de bossen goed kenden. In een interview in Elsevier uit 1989 vertelde ze: "Het was heel vanzelfsprekend dat we planten en dieren bekeken (...) Boekjes kwamen er toen echt niet aan te pas. Het was puur de ervaring van het veld. Als je zoveel in de natuur zit, leer je vanzelf de soorten herkennen." Ze bleef tot op hoge leeftijd – en áltijd gewapend met haar verrekijker – de natuur bewonderen. Zelf noemde ze het 'genieten' vanwege alle rust die ze tegenkwam. Lange tijd hield ze ook nauwkeurig bij wat ze allemaal zag en hoorde. Zo schreef ze op 6 februari 1972 in haar aantekeningenboekje: 'Eerste wulp horen roepen en gezien. Tegen de avond zaten rondom patrijzen te kraaien.'

KENNIS DELEN

Toen rond 1970 de Oisterwijkse Vogelwerkgroep Falco werd opgericht, sloot ze zich daarbij aan. Verder volgde ze tal van cursussen om nóg meer over flora en fauna te weten te komen en trok ze vaak met gelijkgestemden het veld in waar ze van elkaar leerden. Alle kennis die ze opdeed, gaf ze graag door aan nichtjes en neefjes. Die weten tot op de dag van vandaag dankzij Cis hoe bijvoorbeeld Kievietseieren in het nest liggen als ze zijn 'aangebreed'.

Met aantekeningen hield Cis bij welke dieren ze zag en hoorde

VLEERMUIZEN TELLEN

Cis interesseerde zich ook bovenmatig voor vleermuizen. In het Elsevier-interview vertelde ze daarover: "Het zijn bedreigde dieren, maar niemand bekommert zich er werkelijk om. (...) Daarom ben ik me erin gaan verdiepen." Ze zat regelmatig met een bat-detector buiten om het ultrasonische geluid van vleermuizen op te vangen en de dieren te tellen. Dat deed ze bijvoorbeeld bij het Monfortanen klooster op Landgoed Groot Bijstervelt en in de omringende bossen. Ooit kreeg ze een brief, geadresseerd aan 'het vleermuizen-vrouwje uit Oirschot'. Gelukkig wist de postbode precies wie er bedoeld werd. Cis overleed in 2005, 75 jaar oud. Daarmee nam Oirschot afscheid van een vrouw die haar hele leven voor de natuur in de bres was gesprongen en tal van kinderen en volwassenen leerde de natuur te (her)kennen én te omarmen.

De kerkuil • MARTIN MOLLET

SOORT IN BEELD

DE KERKUIL

De kerkuil, met zijn hartvormige gezicht, is een roofvogel die van (half)open landschappen houdt met allerlei elementen die voor afwisseling zorgen. In en om Oirschot zijn die er genoeg. Vandaar dat de kerkuil zich hier regelmatig laat zien. Kerkuilen vestigen zich graag in gebouwen zoals schuren of kerktorens waar ze rustige, donkere schuilhoekjes gebruiken als roestplaats (het rusten met soortgenoten) en nestplaats.

VELDMUIZEN

Kerkuilen leiden een teruggetrokken leven en worden pas actief als het donker is. Dan jagen ze in het open veld, het liefst daar waar gras- en bouwland worden afgewisseld met kruidenrijke akkerranden, houtwallen, heggen of bosjes. Hun prooien bestaan vooral uit veldmuizen. Kerkuilen zijn in het algemeen trouw aan hun broedplaats, al zwerven ze in strenge winters vaak noodgedwongen verder uit, op zoek naar voedsel.

BESCHERMING

In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw verkeerden roofvogels in Nederland in zwaar weer. Ook de kerkuilen. Daarvan waren destijds nauwelijks nog

exemplaren over. Eén van de belangrijkste oorzaken: landbouwbestrijdingsmiddelen. Pas na een verbod daarop is het aantal kerkuilen weer toegenomen. Ook rond Oirschot zijn ze alweer tientallen jaren aanwezig, met dank aan de Roofvogelwerkgroep Meijerij (RWM) die in 1973 werd opgericht. RWM werd gesteund en geholpen door Oirschottenaren zoals Cis van Laarhoven (1930 - 2005), een natuurbeschermer van het eerste uur. Daardoor werden bijvoorbeeld de kerkuilen bij de Montfortanen geholpen met een nestkast.

VRAGEN STAAT VRIJ!

Heeft u vragen, opmerkingen of suggesties? Mail ze naar ARK-projectleider Ger van den Oetelaar: ger.vandenoetelaar@ark.eu.

Deze nieuwsbrief is een initiatief van het Beerzeberaad dat bestaat uit Natuurmonumenten, Provincie Noord-Brabant, Brabants Landschap, Waterschap De Dommel, gemeente Oirschot, Meijs Rentmeesterskantoor en ARK Natuurontwikkeling. Heeft u deze nieuwsbrief via-via ontvangen en wilt u deze voortaan rechtstreeks van ARK toegestuurd krijgen? Stuur dan een e-mail naar info@ark.eu onder vermelding van 'Aanmelden nieuwsbrief Kampina-Baest'. Wilt u zich afmelden? Dat kan eveneens via info@ark.eu onder vermelding van 'Afmelden nieuwsbrief Kampina-Baest'.